

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Pärandtehnoloogia (tekstiil)

Marika Viitmaa

TAASKASUTATUD HEEGELDATUD PITSIDEST

KLEITIDE KOLLEKTSIOON „IDA“

Lõputöö

Juhendajad: Riina Tomberg, MA, rahvusliku tekstiili ja tootearenduse lektor

Kristi Jõeste, MA, rahvusliku tekstiili lektor

Viljandi, 2025

Resümee

Taaskasutatud heegeldatud pitsidest kleitide kollektsioon „Ida“

Loov-praktilise lõputöö esimene peatükk annab lühiülevaate heegeldatud pitsi ajaloost, fileeheegeldamisest ning kirjeldab heegeldamist tänapäeva moemaailmas. Lõputöö teine peatükk võtab vaatluse alla tänapäeva tekstiilitööstuse probleemid ning jätkusuutlikku moe olemuse. Kolmas peatükk käsitleb taaskasutatud heegeldatud pitsidest rõivakollektsiooni loomist ja valmistamist. Kollektsiooni kuulub kolm tumedat ja kaks valget kleiti ning üks valge seelik. Rõivakollektsiooni iseloomustavad jätkusuutlikkus, väärtustav taaskasutus, praktilisus ja ajatus.

Märksõnad: heegeldamine, pitsid, taaskasutus, kleidid, pärandmood, rõivakollektsioon

Abstract

A collection of recycled crochet lace dresses "Ida"

The first chapter of the creative-practical thesis provides a brief overview of the history of crocheted lace, filet crochet, and describes crochet in the modern fashion world. The second chapter of the thesis examines the problems of the modern textile industry and the nature of sustainable fashion. The third chapter deals with the creation and production of a clothing collection from recycled crocheted lace. The collection includes three dark and two white dresses and one white skirt. The clothing collection is characterized by sustainability, upcycling, practicality, and timelessness.

Keywords: crochet, lace, upcycling, dresses, heritage fashion, clothing collection

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Heegeldatud pits	6
1.1. Fileeheegeldus	7
1.2. Heegeldamine tänapäeva moemaailmas	8
2. Tänapäeva tekstiilitööstuse olemus	11
2.1. Jätkusuutliku moe ajalugu	12
2.2. Rõivaste tarbimise jätkusuutlikumaks muutmine	13
3. Rõivakollektsioon	16
3.1. Kolleksiooni tutvustus ja inspiratsiooniallikad	16
3.2. Kleitide valmistamine	17
3.2.1. Materjalid	17
3.2.2. Lõiked	18
3.3. Kleitide kirjeldused	18
3.3.1. Kleit 1	19
3.3.2. Kleit 2	20
3.3.3. Kleit 3	22
3.3.4. Kleit 4	23
3.3.5. Kleit 5	25
3.3.6. Seelik	26
3.4. Praktilise töö loomeprotsessi analüüs	26
Kokkuvõte	28
Kasutatud kirjandus ja allikad	29
Lisa 1. Näiteid taaskasutusest heegeldamises tänapäeva moemaailmas	33
Lisa 2. Rõivakollektsiooni „Ida“ kavandid	37
Lisa 3. Fotod kollektsioonist	39

Sissejuhatus

Minu lõputöö teemavalik on saanud alguse huvist heegeldamise ja pitside vastu. Heegeldamise ajalugu ja pitse uurisin ka oma seminaritöös „Heegeldatud värviline setu pits ERMi Heimtali muuseumi kogus“. Setu pitsiga edasi ei tegelenud, sest soov oli lõputöös kasutada oma vanaema käsitööd. Siiski huvi heegeldamise vastu kasvas ja arenes Taretekstiili praktika aine raames, kus kavandasin heegeldatud kleitide kollektsiooni. Algselt plaanisin mõne kleidi ka ise heegeldada, aga esimese toote valmides mõistsin, et see on antud ülesande kontekstis liiga aja- ja töömahukas. Kasutatud pitsidest kleitide valmistamise mõttele viis mind minu vanaema Ida Vugt, sest temast mahajäänud käsitööpärandit oli minu lapsepõlvkodus palju. Minu kleidid ja seelik on kokkupandud vanaema ja teise ringi poodidest leitud fileetehnikas heegeldatud vahe- ja äärepitsidest ning linikutest.

Ka pakub mulle huvi jätkusuutlik mood, tekstiilide taaskasutus ja pärandvara ning nende kasutamine moeloomingus. Jätkusuulikkus moes on pidev areng, rõivaid luues ja tarbides arvestatakse oleviku ja tuleviku põlvkondade elukvaliteediga ning selle mõjuga keskkonnale (Peterson, 2025).

Minu lõputöö eesmärgiks on väärtustava taaskasutuse põhimõttel välja töötada kleitide kollektsioon, mis kasutaks seisma jäänud ja äraviskamisele määratud materjale, andes pitsidele uue elu. Väärtustav taaskasutus (*upcycling*) on rõivaste või toodete loomine taaskasutatud materjalist läbi disaini, suurendades algmaterjali väärtust (Peterson, 2025).

Lõputöö eesmärgi täitmist aitavad ellu viia uurimisküsimused:

- Millised on fileeheegeldamise spetsiifilised tunnused?
- Kuidas kasutatakse heegeldamist tänapäeva moemaailmas?
- Milline on tänapäeva tekstiilitööstuse olemus ning kuidas kujunes taaskasutus ja jätkusuutlik mood maailmas?
- Kuidas kasutada eelmiste põlvkondade pärandit tänapäevase rõivaste loomisel, ehk kuidas kleitide loomisel taaskasutada heegeldatud pitse?

Metodoloogiliselt on minu lõputöö praktikapõhine loovuurimus. Otsin oma töös püstitatud küsimustele vastuseid kirjalikele allikatele tuginedes, disainin ja valmistan viis kleiti ja ühe seeliku. Kasutan kleitide valmistamisel juba olemasolevaid materjale, vanaema heegeldatud ning teise ringi poodidest leitud pitse. Vanaemale mõeldes on kollektsiooni nimi „Ida“. Oma kleitide kollektsiooniga soovin anda panuse heegeldamise kui traditsioonilise käsitöö säilitamisse ning hoida alles ka oma vanaema pärandit.

Lõputöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk tutvustab kirjalikele allikatele tuginedes lühidalt pitsi ajalugu ning fileeheegelduse eripärasid ja kasutusvõimalusi. Ka kirjeldan heegeldamist tänapäeva moemaailmas, toon näiteid erinevate disainerite loomingu kohta. Lõputöö teises peatükis annan ülevaate tänapäeva tekstiilitööstuse probleemidest, jätkusuutliku moe ajaloost ja taaskasutuse olemusest. Antud teemal räägitakse ja kirjutatakse palju, on leida erinevat eesti- ja võõrkeelset kirjandust. Minu lõputöö kolmas peatükk jäädvustab praktilise osaga seonduvad materjalid ja kogemused. Sellel peatükis kirjeldan ja analüüsin kleitide kollektsiooni loomist – kavandamist, kasutatud lõikeid ja materjale, kokku õmblemise ja toonimise protsesse. Kolmanda peatüki juurde kuuluvad ka lisades olevad kollektsiooni kavandid ning fotod valminud kollektsioonist.

Lõputööks välja töötatud heegeldatud pitsidest kleitide kollektsiooni kavandid esitasin Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia korraldatavale OmaMood moeetenduse konkursile. Minu loomingut saab vaadata 13. juunil 2025 Tartus OmaMood moeetendusel, Eesti Rahva Muuseumis.

Minu lõputöö juurde kuuluvad kavandid, joonised ja fotod on minu tehtud, kui ei ole märgitud teisiti.

1. Heegeldatud pits

Pits on osa meie elust, aluspesust kõrgmoeni, katedraalirõivastest suvila laudlinadeni. Pitsitegemine sai alguse Euroopas 16. sajandil, peamisteks tehnikateks olid nõelpits ja niplispits. Niidiks oli tavaliselt linane, mõnikord siid või metall. 17. ja 18. sajandil muutus pits mitmekesisemaks ja seda kandsid nii mehed kui naised ühiskonna kõrgemal tasemel, sest see oli kallis kaup. 19. sajandi teisest poolest hakkas pits levima jõukama keskklassi kodudes, naistel oli rohkem vaba aega ning käsitöö nagu heegeldamine ja kudumine muutusid populaarseks. (Dye & Leader, 2021, lk i-iii)

Voodipesu kaunistamiseks kasutati puuvillasest niidist heegeldatud vahe- ja äärepitse. Näiteks Skandinaavia maapiirkondades asusid 19. sajandi alguses voodid tavaliselt elutoas ning padjad olid kenasti üksteise peale paigutatud, nähtaval patjade dekoratiivsed pitsid. Populaarsed olid ka jämeda puuvillase lõngaga heegeldatud voodikatted. Tavaliselt koosnesid need motiividest. Motiivid olid ringi- ja ruudukujulised või kuusnurksed. (Paludan, 1995, lk 200) Eestis hakati voodipesu heegelpitsidega kaunistama 20. sajandi alguses. Kaunistati tekilinasid, padjapüüre, päevatekke. (Nurger, 2011, lk 47)

Heegeldamisest sai jõudsalt arenev kodutööstus, heegeldatud pitsid muutusid 20. sajandi alguses veelgi keerukamaks. Valmis esemeid ostis peamiselt tärkav keskklass. Need, kes said endale lubada vanemate ja kallimate meetoditega valmistatud pitsi, põlgasid heegeldamist kui odavat koopiat. (Martin, 2007, lk 35) Arvatakse, et heegeldatud pitsist kujunes välja vaese inimese pits, sest võrreldes niplispitsi ja tikkimisega on heegeldamine lihtsam ja kiiremini teostatav (Paludan, 1995, lk 76).

Alates 19. saj. algusest on heegelmustreid põlvest põlve edasi antud mitte neid ainult üles joonistades vaid heegeldati ka väikseid tööproove, näidiseid valitud mustritest, motiividest, vahe- ja äärepitsidest. Need õmmeldi värvilisele papile või paberile ning koguti raamatusse, albumitesse või õmmeldi kangatükkidele. (Paludan, 1995, lk 51). Ka minu vanaemal oli selline pitsinäidiste kogu, nüüdseks on sellest järel võib-olla vaid pooled pitsid (vt joonis 1).

Joonis 1. Näiteid minu vanaema pitsikogust

20. sajandil lõppes käsitsi valmistatud pitsi kõrgaeg. Pärast II maailmasõda avaldati palju vähem heegelmustreid ja enamik neist oli 20. sajandi alguse mustrite lihtsustatud versioonid. Need mustrid nõudsid jämedamaid värvilisi niite. (Martin, 2007, lk 35)

Tänapäevalgi naudivad paljud pitsimeistrid endiselt traditsiooniliste mustrite tõlgendamise väljakutset. Enamik täna uuena ostetud pitse on aga masinaga valmistatud, kuid suures koguses vanemat pitsi võib leida kodude sahtlitesse peidetuna või vanakraami-laadadelt ja müügikohtadest. (Dye & Leader, 2021)

1.1. Fileeheegeldus

Enamus minu kleitide pitsidest on fileeheegeldamise tehnikas heegeldatud ääre- ja vahepitsid, ainult mõned on ringselt heegeldatud linikud. Filee heegeldamist nimetati algselt ruudukujuliseks heegeldamiseks, kuna see koosneb avatud ja täidetud ruutudest. (Kooler, 2012, lk 208) Fileeheegeldus on lihtne tehnika, koosnedes põhiliselt õhksilmustest ja ühekordsetest sammastest, millest moodustuvad ruudud. Tühi ruut moodustub sambast, ühest kuni kahest õhksilmusest ja jälle sambast. Täidetud ruudud koosnevad ühekordsetest sammastest ja need moodustavadki mustri. (vt joonis 2) (Koger, 2018, lk 74)

Joonis 2. Fileeheegeldus a) tühi ruut b) täisruut (Allikas: Koger, 2018, lk 74-75)

Mustrite elavdamiseks kasutati ka kaarjaid liikumisi ning pikki õhksilmustest kette ehk „ämblikke“. Need võtted muutsid pitsi õhuliseks ja õrnaks. Kõige rohkem heegeldati selliseid pitse Eestis 1920.-30. aastatel. (Vanaselja, 2010, lk 75)

Eestis kasutati fileeheegeldust ääre- ja vahepitside tegemisel (põlleanalasel, käteräti otstes, voodipesul, kardinatel). Ääre- ja vahepitsid kaunistasid esemete ääri, vahepitsid asusid esemel kahe kanga vahel. Vanemaid vahepitse iseloomustab ornamentide sümmeetria, inspiratsiooni saadi Eesti kinda- ja vöökirjadest (Vanaselja, 2010, lk 29).

Esiemad heegeldasid pitse väga peenest linasest niidist, hiljem ka puuvillasest. Ääre- ja vahepitsid õmmeldakse riide külge kindlasti käsitsi, sest nii riie kui pits venivad erinevalt. Pits tuleb heegeldada riidest 2-5 cm pikem, sest pärast pesemist tõmbab pits rohkem kokku kui riie. (Koger, 2018, lk 155-156)

1.2. Heegeldamine tänapäeva moemaailmas

Oluline nihe alates 20. saj. II poolest heegeldamismoes on selle tõus kõrgmoe valdkonda. Heegeldatud rõivad kaunistavad tuntud moeetenduste lavasid ning moeloojad lisavad neid oma kollektsioonidesse, näiteks disainerid Diotima (Rachel Scott), Dolce & Gabbana, Michael Kors, Marija Kulusic, Vagabond (Elizabeth Bamfield), Stella McCartney jt. See on muutnud heegeldamise kuvandit, mis varem piirdus koduse käsitööga. Üks suuri muutusi heegeldamismoes on ka väga värviliste hegelniitide kasutamine. See on võimaldanud disaineritel luua julgeid, erksaid ja pilkupüüdvaid rõivaid. (vt joonis 3-4) (Khe-Yo, 2024)

Joonis 3. Heegeldatud rõivad tänapäeva moes (Allikas: Vogue.com)

Joonis 4. Heegeldatud rõivad meeste moes (Allikas: GQ Magazine)

Heegeldamine, mida kunagi peeti peamiselt naiste käsitööks ja kandsid ainult naised, on nüüd jõudnud ka meeste riidekappidesse, muutes traditsioonilisi soonorme. Mees võib heegeldatud rõivaid kanda samamoodi kui naine. Ja on ka meesdisainereid, kellele meeldib heegeldatud rõivaid disainida, näiteks Thomas Hamilton (aka @gregorystitch), Marco Rambaldi, Salim Azzam, Lord von Schmitt jt. Nende kollektsioonid ülistavad vabadust ja individuaalsust, oma heegeldatud rõivastes kasutavad disainerid geomeetrilisi mustreid ja erksaid värve. (vt joonis 5)

Joonis 5. Heegeldatud meesterõivad, disainerid Salim Azzam, Thomas Hamilton, Lord von Schmitt (Allikas: salimazzam.com, upscalemagazine.com, etsy.com)

Maailmas, kus moetööstuse mõju planeedile kasvab, soovivad paljud disainerid olla jätkusuutlikud ja kasutada juba olemasolevaid materjale ja tekstiile. Käsitsi heegeldamist ja taaskasutust lisavad oma moeloomingusse disainerid Melisa Minca, Diana Coatsworth, Katia Nourissier, Marco Rambaldi jt. Nende heegeldatud looming on ainulaadne, ajatu ning andis mulle kleitide loomisel inspiratsiooni (vt lisa 1).

Internetiotsinguga ei leidnud ma Eesti ega välismaa moeloojaid, kes teeks kleite ainult heegeldatud vahe- ja ääreprintsidest, enamasti taaskasutavad disainerid erineva suurusega linikuid ja motiive ning kombineerivad neid tekstiilidega (vt joonis 6).

Joonis 6. Melisa Minca taaskasutatud pitsidest rõivad (Allikas: melisamica.com)

Heegeldamine on piisavalt mitmekülgne, selles tehnikas tehtud rõivaid saab kanda igal aastaajal. Suvel on populaarsed kerged heegeldatud topid ja kleidid. Talvel kasutatakse jämedamat lõnga soojade ja mõnusate kampsunite, sallide ja mütside loomiseks. Heegeldatud rõivaste pehme tekstuur ja hingavus muudavad selle ideaalseks igapäevaseks riietuseks, neid on hea kanda soojematel aastaegadel, sest heegeldatud rõivas laseb õhku läbi, hoides keha jahedana.

Sotsiaalmeedia ja isetegemiskultuuri tõus on andnud heegeldamisele uue hingamise. Platvormidest, nagu Instagram ja Pinterest, on saanud heegeldamise inspiratsiooni keskused, kus tegijad jagavad oma loomingut ja mustreid. YouTube'i õpetused on muutnud heegeldamise õppimise kättesaadavamaks kui kunagi varem, meelitades käsitöö juurde uusi põlvkondi. (Chloe, 2024)

2. Tänapäeva tekstiilitööstuse olemus

Tekstiilid on meie igapäevaelus asendamatud, kõik inimesed puutuvad nendega pidevalt kokku. Riided pakuvad mugavust ja kaitset ning paljude jaoks on need olulised eneseväljenduse vahendid. Tekstiilitööstus on oluline majandussektor, pakkudes tööd sadadele miljonitele inimestele üle kogu maailma. Tekstiilide liigne tootmine ja tarbimine on aga probleem, mis vajab lahendamist. Põhjused, miks riided minema visatakse on erinevad, kuid moest minek, mittekvaliteetne materjal, halb lõige, on neist levinumad (Aller, 2023, lk 7). Kiirmoemudel ei põhine tarbija loomulikel vajadustel ega rõivaeseme disainiväärtusel, vaid pigem emotsionaalsel vajadusel kogeda üha kiiremini muutuvaid trende. Suurenenud on rõivaste ostusagedus, hindade langus ja madala kvaliteediga rõivaste suurem kättesaadavus on muutnud meie suhet rõivastesse ja viinud üha suureneva äraviskamiseni. (Aus, 2011, lk 27)

Vanadest rõivastest on keeruline uusi luua, probleemiks on erinevate materjalide kooslused. Rõivaid algosadeks eraldada on seetõttu ajakulukas ning see protsess on praegu kallim kui uuest materjalist toote valmistamine. (Aller, 2023, lk 7) Madala ringlussevõtu määra tõttu eraldavad kasutusest kõrvaldatud kiudmaterjalid kahjulikke aineid põletamise käigus ja nende ladestamine toob kaasa ümbritseva piirkonna reostuse. Vähem kui 1% rõivaste tootmiseks kasutatud materjalist võetakse ringlusse uuteks rõivasteks. (Peng, 2024, lk 41)

Kiirmood on muutnud inimeste rõivaste ostmise viisi, kiire tootmine ja madal hind on teinud rõivad senisest hõlpsamini kättesaadavaks, rõivaste ostmist saab endale lubada enamik inimesi, kellel on erinev sotsiaalmajanduslik taust ja erinev geograafiline asukoht. Tänu e-kaubanduse ja veebipõhiste ostuplatvormide kasvule saavad kliendid nüüd rõivaid osta igal ajal ja igal pool. Kiirmood on olnud ülemaailmse jaekaubanduse jaoks majanduslikult edukas ja kiirmoetööstus on suur tööstusharu paljudes riikides. Moetootjad suudavad kiiresti kohaneda esilekerkivate moesuundadega ning pakkuda laia valikut stiile, värve ja kujundusi ning tuua need turule nii kiiresti kui võimalik. (Peng, 2024, lk 32-33) Pidevalt uuenevat ja odavat kiirmoodi saab taskukohasena müüki paisata juba ligikaudu viie nädalaga. Materjali- ja rõivatootmise standardid on langenud, kuna rõivad on mõeldud vaid lühikeseks ajaks kandmiseks. Maailma üks suurimaid tööstussektoreid tekitab tohutul hulgal heitmeid, saastet ja jäätmeid, millel on kaugeleulatuvad ökoloogilised tagajärjed. (Brooks, 2015, lk 1-8)

Kiirmoe tulemuseks on see, et toote väärtus ei seisne selle kvaliteedis, vaid pigem odavuses – on vaja odavat tööjõudu ja toorainet, kiiret tootmist. Kannatavad kolmanda

maailma riigid, kelle looduse ja inimese arvelt see tuleb. Globaalselt on kiirmoebrändide keskmine tarbija ühtlustunud, see vähendab kohaliku kauba valikut. Näiteks Bostonis müüakse samu brände ja kaupa nagu Tallinnas. (Aus, 2011, lk 27-29)

2.1. Jätkusuutliku moe ajalugu

Paljud teadlased usuvad, et säästva moe liikumise juured ulatuvad 1960. ja 1970. aastatesse, mil sai alguse kasvav mure keskkonna pärast. Vana- või retrorõivaste kandmine kujunes Ameerikas subkultuuriliseks praktikaks, väljendades nii oma protesti peavoolu tarbimisväärtuste suhtes. Inimesed hakkasid turge, heategevuspoode ja vanakraamipoode külastama alguses pigem uudishimust kui vajadusest. 1970. aastatel otsisid naised teise ringi poodidest esemeid, mis tundusid neile liiga teistsugused, et neid tavapoodidest osta. (Brooks, 2015, lk 188) 1970ndate hipide välimust seostati keskkonnahoidlikkusega. Mitmeid nende rõivaste elemente – maalähedasi toone, kanepikangast ja lapitehnikat – peeti tänapäeva säästva moe prototüübiks. (Gordon & Hill, 2015, lk XVII)

Kasutatud rõivaste turg sai alguse juba keskajal, aga selle organiseeritud ja rahvusvaheline vorm kujunes välja 19.–20. sajandil, eriti seoses tööstusliku tootmisega. 1960. aastate lõpuks hakati kasutama terminit "*vintage*", et eristada kasutatud rõivaste turu konkreetset segmenti. Seda terminit võib kasutada rõivaeseme tähistamiseks, mis on valmistatud vähemalt kakskümmend aastat tagasi ja millel on disainermärgis, neid peetakse ainulaadseteks ja eksklusiivseteks. *Vintage* rõivas maksab sageli rohkem kui uus rõivaese. Selliste rõivaste kandmine on seotud ka jätkusuutliku moe liikumisega. *Vintage*-moe laialdane aktsepteerimine on aidanud tõsta kasutatud rõivaste staatust üldiselt. (Gordon & Hill, 2015, lk 26)

Väljendit "*aeglane mood/slow fashion*" kasutas esmakordselt Kate Fletcher 2007. aasta artiklis "*Aeglane mood*", mis ilmus ajakirjas *The Ecologist*. (Peng, 2024, lk 44) *Aeglane mood* tähendab paremat disaini, tootmist, tarbimist ja elamist. *Aeglane mood* ei ole ajapõhine, vaid kvaliteedipõhine (millel on teatud ajalised komponendid). *Aeglane* ei ole kiire vastand, vaid see on erinev lähenemine, mille kohaselt disainerid, ostjad, jaemüüjad ja tarbijad on teadlikumad toodete mõjust töötajatele, kogukondadele ja ökosüsteemidele. *Aeglane mood* on säästva moe aspekt ja kiirmoe alternatiiv, mis propageerib rõivaste ja rõivatootmises austust inimeste ja keskkonna vastu. (Fletcher, 2007)

Tänapäeva disainerid seisavad silmitsi probleemidega, mis pärinevad vähemalt 19. sajandist – mil tehnoloogia areng tõi kaasa kiiresti toodetud, kuid kehvema kvaliteediga

tekstiilid. Kiirmoe tootmisega seotud probleemid eskaleerusid 20. sajandi jooksul. (Gordon & Hill, 2015, lk xvii)

2.2. Rõivaste tarbimise jätkusuutlikumaks muutmine

Kuna inimesed muutuvad teadlikumaks keskkonnaküsimustes, peaks jätkusuutlikkuse kontseptsioon jõudma kõikidesse tööstusharudesse, et vähendada keskkonnamõju. (Peng, 2024, lk 7)

Ajastul, mil moetööstuses domineerib endiselt kiirmoetööstus, on heegeldamine ja kudumine aeglased tehnikad, kus saab ise rõivaid ja aksessuaare valmistada. Rõivaste valmistamine nende käsitöötehnika abil on jätkusuutlik ja keskkonnasõbralik. Heegeldamine ja kudumine kui vähese energiakuluga käsitöö liik võimaldab disaineritel luua rõivaid kasutades taastuvaid ja biolagunevaid looduslikke kiude nagu vill ja puuvill. Lisaks saab lõnga ülejääke taaskasutada, see vähendab veelgi jäätmeid. (Peng, 2024, lk 29)

Heegeldamine ja kudumine on aeglane protsess, iga toote valmistamine võtab palju aega, aga inimestel, kes ise riideid valmistavad, on kvaliteetsemad ja ainulaadsemad rõivad. Enamasti ei taha inimesed ka ühtemoodi riides käia, tahetakse olla individuaalne ja oma identiteeti rõhutada. Selleks sobibki hästi disainerite väikesearvulised kollektsioonid, kus rõivad on ainulaadsed ja kauakestvad, ning detailid nendel ei kordu. Väheoluline ei ole ka see, et iga kord, kui käsitöö valmib, teeb see tegijaile rõõmu ja paneb uhkust tundma.

Moefirmad mängivad kestliku disaini edendamisel kesksel rollil, nad peaksid kaasa tooma positiivseid muutusi tootmismeetodites ja tarbimises, rõivaste tootmiseks säästvaid materjale valides. Moedisainerite vaated ja hoiakud on viimastel aastatel hakanud muutuma, proovitakse leida viise kuidas jätkusuutlikkust kaasata oma töösse. Disaineritele on väljakutseks pakkuda jätkusuutlikku moodi, mis oleks taskukohane, mitmekesine ja juurdepääsetav. Moeloojad peaksid jälgima, et toode oleks kvaliteetne ja ajatu disainiga ning pika elueaga. Kui toode pole enam kasutuskõlblik, peaks olema võimalik see ümber töödelda. (Gordon & Hill, 2015, lk XVIII)

Tarbijate jaoks on rõivaste edasimüümine ja kinkimine ning kasutatud moe ostmine ja kandmine üks võimalus jätkusuutlik olla. (Peng, 2024, lk 43) Mõistet *secondhand* kasutatakse rõivaste puhul, mis antakse või müüakse uutele omanikele ning selliseid rõivaid saab osta kasutatud asjade poest või turult. Paljud kasutatud rõivaid tehakse ümber nii, et need sobiksid uutele omanikele. Tänapäeva moetööstuses – trendikas t-särk võib maksta vähem kui tass kohvi – tarbijatel ei ole vaja osta kasutatud rõivaid või nende pikaealisuse tagamiseks parandada. (Gordon & Hill, 2015, lk 1) Jätkusuutlikkus viitab ökoloogilisele süsteemile, mis

on loodud tasakaalu säilitamiseks, see tähendab, et keskkonnast ei tohiks võtta rohkem, kui seda saab taastada. (Gordon & Hill, 2015, lk XV)

Toetada tuleks piirkondlikku tootmist, kohalikku majandust ja vähendada transpordiga seotud kulusid. Tarbimiskohale lähemal asuvate esemete tootmine suurendab emotsionaalset sidet tootjate ja tarbijate vahel, soodustab kogukonna arengut ja annab töökohti. (Peng, 2024, lk 47)

Kõige suurem probleem tänapäeva tekstiilitööstuses on tekkivate jäätmete probleemi lahendamine. Jäätmekäitlusstrateegiatega üldine eesmärk on säilitada tooted võimalikult kaua kõrgeima väärtusega, neid taaskasutades, parandades, ning toorainet uuesti kasutades. (Fletcher, 2012, lk 11-12)

Tekstiilijäätmete kasutamine:

1. Taaskasutus (ingl. *reuse*) – rõivaste kasutamine, tavaliselt samal eesmärgil, mõnikord koos ümbertöötlemisega. Taaskasutamine nõuab kõige vähem ressursse, hõlmates üldiselt ainult kogumist ja edasimüüki. Tekstiiltoodete taaskasutamine aitab oluliselt säästa keskkonda. (Fletcher, 2012, lk 12)

2. Parandamine ja taastamine (ingl. *repair*) – rõivad oleksid võimalikult kaua kasutuskõlblikud. Tekstiilide ja rõivaste parandamine säästab ka ressursse võrreldes uute esemete valmistamisega, aga toodete parandamiseks ja täiustamiseks on vaja tööjõudu ja materjale. Rõivaste ja kodutekstiilide parandamist on tehtud põlvest põlve nii tööstuses kui ka kodus. Algselt oli tööjõud odav võrreldes tekstiilmaterjalide ja rõivaste maksumusega, mistõttu kangaid hooldati ja parandati hoolikalt. Praegu on rahaline stiimul parandamiseks kadunud, sest uute rõivaste ja tekstiilide hind on võrreldes tööjõukuludega madal. Parandamine on aidanud ka taaselustada huvi käsitööoskuste vastu, mida kunagi seostati ainult naiste tööga, kuid mis nüüd on tunnistatud omaette oluliseks loominguks praktikaks. (Fletcher, 2012, lk 13-14)

3. Tooraine ringlussevõtt (ingl. *recycling*) – tekstiilijäätmeid saab kasutada muude kaupade tootmiseks. Kõige keerukamad kanga purustamise, kiudude taaskasutamise ja nende lõngaks ketramise protsessid kulutavad vähem energiat kui uute esemete tootmine. Kuigi huvi taaskasutatud lõngade ja kangaste vastu on suur, on neid turul saadaval piiratud koguses, sest odavad kiud domineerivad turul ja puuduvad tehnoloogilised uuendused ringlussevõtutööstuses. (Fletcher, 2012, lk 14-15)

4. Väärtustav taaskasutus (ingl. *upcycling*) – tekstiili- ja rõivatootmises tähendab see kasutatud rõivastest ja kodutekstiilidest tekkinud tekstiilijäätmete või -materjalide ümberdisainimist uuteks rõivasteks või muudeks tekstiiltoodeteks. Eesmärk on vältida

raiskamist ja kasutada olemasolevaid materjale. (Aller, 2023, lk 10) Tekstiilide ümbertöötlemine arendab ka uuenduslikku ja loominguulist mõtlemist, mille tulemuseks on ainulaadsed tooted. (Wallace, *s.a.*)

Eestis tekib aastas kokku umbes 18 tonni tekstiiljätmeid, 14 kg ühe elaniku kohta. Alates 1. jaanuarist 2025. a. on Eestis kohustus tekstiiljätmeid liigiti koguda, neid ei tohi enam olmeprügisse visata. Vanad rõivad tuleb viia vastavatesse riidekonteineritesse, korralikud riided saab annetada heategevusorganisatsioonidele või taaskasutuspoodidele. (Kliimaministeerium, 2025) Euroopa Liidu tekstiilstrateegia järgi on aastal 2030 kõik toodetavad tekstiiltooted pika kasutuseaga ja ringlussevõetavad, kiirmood on moest väljas. Tootjad vastutavad oma toodete eest kogu väärtusahela ulatuses, sh ka pärast nende jäätmeteks muutumist ning tekstiiltoodete põletamine ja prügilasse ladestamine on viidud miinimumini. (Ringmajandus, *s.a.*)

On selge, et viimase 250 aasta jooksul toimunud muutused meie tootmistavas ja sellest tulenev rõivaste liigtarbimine on toonud kaasa tõsiseid probleeme, nagu raiskamine, reostus ja halvad töötingimused. Paljudel meist on kapis rohkem riideid kui kunagi varem. Kuigi pühendunud kaasaegsete disainerite rühm püüab võidelda pikaajalise murega tootmise ja tarbimise pärast, on kiirmood endiselt kiusatus. (Gordon & Hill, 2015, lk 57)

Kas me ise saame midagi teha, et seda muuta? Lihtne viis oma praeguste tarbimisharjumuste muutmiseks on läbimõeldud rõivaostmine. Saame osta vähem, samas kaaludes, millised riided meie garderoobis tõeliselt vaja on ja millised kauem kasutust leiavad. Samuti on oluline oma rõivaste eest korralikult hoolitseda, mitte käsitleda neid ühekordselt kasutatavate esemetena.

Tänapäeva jätkusuutlik mood ei puuduta ainult moetööstust vaid on laiem liikumine, mis ühendab keskkonnahoiu ja vastutuse tuleviku ees ning kutsub ülesse targalt tarbima. Jätkusuutliku meie eesmärk on muuta moetööstus vastutustundlikumaks nii looduse kui inimeste suhtes.

3. Rõivakollektsioon

Lõputöö praktilise osana kavandasin ja valmistasin väärtustava taaskasutuse põhimõttel heegeldatud pitsidest kleitide kollektsiooni „Ida“, kuhu kuulub erinevatest heegeldatud pitsidest kokku pandud viis kleiti, kaks valget ning kolm tumedat ning üks valge seelik. Rõivakollektsiooni iseloomustavad jätkusuutlikus, taaskasutus ja ajatus. Vastukaaluks tänapäeva liigtarbimisele ja kiirmoele soovisin luua omanäolisi ja ainulaadseid kleite mis erineksid poodides pakutavast. Jätkusuutliku moe valmistamine ja kandmine on keskkonnasõbralik ja vastutustundlik, sest kasutab uue toote loomiseks olemasolevaid materjale.

Minu loodud kleitidest kolm on kohandatava suurusega ja mitmeti kantavad, need on avarad, esi- ja tagakülge ei ole kindlaks määratud. Ühelgi kleidil ei ole voodrit, sest nii saab neid kanda kas tumedal või heledal rõival, nii tulevad kleitide pitsimustrid paremini esile. Võib kanda ka ainult pesu peal, läbipaistvus on kleitidel erinev. Need kleidid on kandmiseks mõeldud naisele, kellele meeldivad romantilised pitsidest rõivad, kes armastab käsitööd ja naturaalseid materjale ning ei soovi kanda masstoodangut.

3.1. Kollektsiooni tutvustus ja inspiratsiooniallikad

Mõte selliselt loodud kleitideks sai alguse Tarbetekstiili praktika aine raamas, kui oli vaja luua rõivaesemed. Mõtlesin kasutada juba olemasolevaid materjale, vanaema heegeldatud ääre- ja vahepitse, väikseid heegeldatud linikuid ning teise ringi poodide pitse. Minu isapoolne vanaema Ida Vugt (1909-1981, Kilingi-Nõmme) tegeles käsitööga terve oma elu, eriti armastas ta tikkida, heegeldada ja lapitehnikas kodutekstiile õmmelda. Mina kasvasingi üles vanaema Ida kangatükkide ja pitsiproovidega mängides, riietades nendega ka oma nukke. Tema eeskujul hakkasin kuduma ja heegeldama ning nautima isetegemist. Kleitide kollektsioonile panin nime „Ida“ oma vanaemale mõeldes.

Heegeldatud pitsilised rõivad on mulle alati meeldinud, kuigi neid pole linnapildis eriti tihti näha. Oma kollektsiooni loomisel olid mulle eeskujuks ka erinevad disainerid, kes kasutavad oma moeloomingus heegeldamist ja erinevaid pitse, näiteks Melisa Minca, Diana Coatsworth ja Carolina Belcunha. Nad rõhutavad oma töödes käsitöö olulisust ja materjalide taaskasutust. Nende loodud rõivad ei ole lihtsalt kantavad esemed, vaid jutustavad lugu ja kutsuvad väljendama oma sisemaailma.

3.2. Kleitide valmistamine

Kolm esimest taaskasutatud pitsidest kleiti valmisid 2023/2024 õppeaastal Tarbetekstiili aine raames, nende eeskujul valmisid veel kaks kleiti ja üks seelik. Kleidid ja seelik on kokku pandud erinevatest heegeldatud vahe- ja äärepitsidest ning väikestest linikutest.

3.2.1. Materjalid

Üsna protsessi alguses sai selgeks, et ainult minu vanaema pitsidest kleitide loomiseks ei piisa. Hakkasin heegeldatud pitse küsima tuttavatelt ja otsima teise ringi poodidest. Kõige rohkem pitse sain Kilingi-Nõmmes asuvast Shalomi poest ning Viljandi Uuskasutuskeskusest ja Sõbralt Sõbrale poest. Enamus vanaemast säilinud pitse on peene niidiga heegeldatud valged vahe- ja äärepitsid, arvatavasti mõeldud voodipesule või käterättidele. Poodidest püüdsin leida ka just selliseid, aga kõik kleitides kasutatud pitsid ei ole puuvillased ja peened, on ka sünteetilisest materjalist pitse, sest ainult puuvillastest poleks rõivaste loomiseks jätkunud.

Taaskasutuspoodidest ostetud pitside hind sõltus nende pikkusest, kvaliteedist ja kui peene niidiga on pits heegeldatud, alates 0,50 sendist kuni 2 euroni välja. Kleidi hind sõltubki pitside arvust kleidis ning aja- ja töökulust mis kulus selle loomiseks ja kokku panemiseks. Ühe kleidi jaoks pitside sobitamiseks ja seejärel nende kokku õblemiseks kulus ca 50 h.

Alguses kogusin kokku suurel hulgal erinevat värvi ja suurusega pitsid. Hiljem, kleite kokku pannes, hakkas selginema, millised pitsid omavahel sobivad ja milliseid oleks veel juurde vaja otsida. Üsna pea tõdesin, et terve kleidijagu ühte värvi pitse kokku ei leia. Algselt olid minu esimesed kleidid kokku õmmeldud erivärvi pitsidest. Need kleidid said hiljem üle värvitud, et värvitoonid paremini sobiksid. Pitskleitide tumedamaks toonimiseks kasutasin Vello Laumetsa värvikoja musta puuvillasele riidele mõeldud värvi. Iga pits reageeris värvimisele erinevalt, aga kleitide üldmulje ühtlustus ja pitsid sobisid paremini kokku.

Valgeid pitse ja linikuid oli küll palju poodidest leida, aga mõned pidin hiljem välja praakima, sest ei suutnud rooste ja hallituse plekke pitsidelt eemaldada. Osad valged pitsid valgendasin pesuvalgendaja Regular ACE'i õrna lahusega ja pesin läbi.

Pitsid on omavahel kokku õmmeldud kas musta või valge kergelt veniva polüester Mez Duet nr 100 niidiga, et õmblus oleks vastupidav ja pitsid omavahel paremini kohanduksid. Pitside ühendamisel pidin pidevalt kontrollima, et erineva tekstuuri ja materjaliga pitsid ei hakkaks lakkima ega oleks ka liigselt kokku kroogitud. Pitside õblemisel kasutasin peitpistet, et õmblust oleks võimalikult vähe näha. Pitside

ühenduskohtad peavad olema sirged ja ühtlased, selleks tuli pitsid enne kokku õmblemist triikida ja sobivasse vormi venitada.

Kleite võib pesta pesumasinas, 40 kraadises vees õrnpesuprogrammiga. Võimalusel kuivatada tasasel pinnal, sest pitside erinevate struktuuride tõttu võib kleit välja venida.

3.2.2. Lõiked

Minu kollektsioonis olevad kleidid on erineva lõikega. Lähtusin põhimõttest, et kleidid oleksid lihtsa ja sirge lõikega, et pitside ilu tuleks paremini esile ning sobiks naisele suuruses M/L (38-44). Taljesse kleidi baaslõike leidsin ajakirjast Käsitöö 2021 aasta sügisest numbrist (vt joonis 7). Mulaaži õmblesin valgest puuvillasest kangast, selle peale oli ka hea pitse paigutada ja nende kokkusobivust hinnata. Kleitidel nr 1, nr 2 ja nr 5 kasutasin antud lõiget. Pitse kokku õmmeldes pidin arvestama sellega, et kleit ka kehaga sobiks. Selleks tuli kleite korduvalt proovida ning pitse ringi tõsta või välja vahetada. Pitse ei ole ühelgi minu kleidil sobivaks lõigatud, pitsid on kokku sobitatud vastavalt kehakujule.

Kleidid nr 3 ja nr 4 on valminud ilma lõiketa, pitsid on kokkupandud ristkülikukujuliseks avara lõikega kleitideks. Kasutasin sobivuse proovimisel pitside kinnitamiseks haaknõelu, neid oli lihtne uuesti lahti teha ja teise kohta tõsta. Ka seelikul puudub lõige, ühendasin pitsid ristkülikukujuliseks toruks, värvliga ühendamiseks krookisin¹ ühe ääre.

Joonis 7. Kleidi lõige (Allikas: ajakiri Käsitöö, 2021)

3.3. Kleitide kirjeldused

Järgnevalt kirjeldan heegeldatud pitsidest kleite ja ühte seelikut, milliseid valikuid kokkupanemisel tegin ja miks. Toon välja, mis esemete valmistamisel õnnestus ja mis tekitas probleeme.

¹ kangast sel viisil kokku tõmbama (EKI ühendsõnastik, 2025)

3.3.1. Kleit 1

Esimene pikk tume kleit oli alguses pandud kokku eri värvi pitsidest, mis suuruselt ja mõõtmetelt lihtsalt kokku sobisid. Pitside kokkusobivust katsetasin mulaažil (vt joonis 8). Kleit koosneb kümnest horisontaalselt kokku õmmeldud pitsiribast ja kahest vertikaalsest pitsist, et kleit õlgadel püsiks. Üks riba võib koosneda ühest või mitmest pitsist, et saavutada pitsiriba soovitud pikkus.

Sellise värvikirevana esitleti kleiti ka 2023. aasta Mardilaadal (vt joonis 9). Et värve ühtlasemaks muuta toonisin kleiti Vello Laumetsa värvikoja musta puuvillasele riidele mõeldud värviga. Peale värvimist sai kleit erinevates värvivariatsioonides hall, sest pitsid värvusid erinevalt (vt joonis 10). Värvides selgus, et kõik pitsid ei ole 100 % puuvillased, sünteetilist materjali sisaldavad pitsid jäid heledamad (vt joonis 11).

Joonis 9. Minu kleidid Mardilaadal 2023.a.

Joonis 8. Pitside paigutus mulaažil

Joonis 10. Toonitud kleit 1 kevadel 2024.a. (Allikas: S.Urvak)

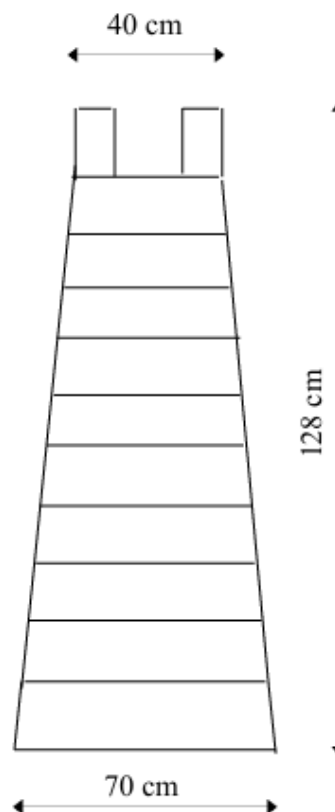
Kleit nr 1 on kitsas ja sirgelõikeline pikk kleit, üldpikkusega 128 cm (vt joonis 12), sobilik naisele suuruses 38. Õlapaelad (laius 7 cm, pikkus 34 cm) kinnitasin kleidile natuke kaldu, et tagada parem istuvus.

Materjalile kulus ca 25 eurot, kleidi hind on 300 eurot.

Joonis 11. Kleidi detail (Allikas: S. Urvak)

Joonis 12. Kleidi nr 1 lõikejoonis

3.3.2. Kleit 2

Teine kleit sai kokku pandud erineva suuruse ja värviga pitsidest, (vt joonisel 13, kollastes toonides kleit). Neid pitse ja linikuid oli keerulisem kleidiks kokku sobitada kui sirgeid pitse, palju jäi õhuauke ja istuvust tuli mitmeid kordi parandada. Tühjadele kohtadele õmblesin heegeldatud lillekesi. Kleidi toonisin ka musta värviga üle, et värvikirevust vaigistada (vt joonis 14).

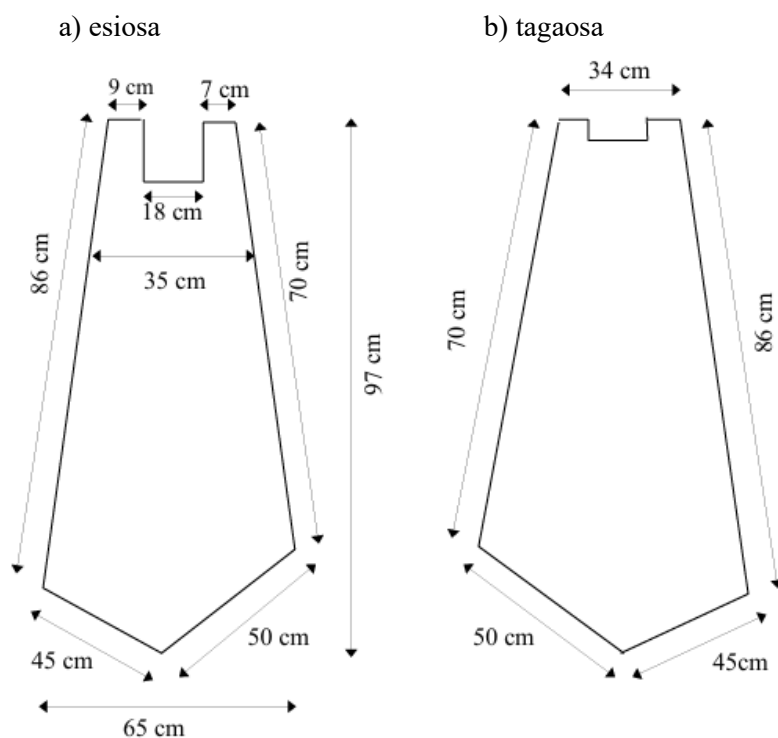
Joonis 13. Heegeldatud kleidid jaan. 2024.a.

Joonis 14. Toonitud kleit 2 kevadel 2025.a.
(Allikas: S. Urvak)

Kleit nr 2 on asümmeetrilise allääre ja alt laieneva lõikega (vt joonis 15), üldpikkus 97 cm. Sobib kandmiseks ka tuunikana teiste rõivaste peal. Naisele suuruses 38-42.

Materjalile kulus ca 20 eurot, kleidi hind on 200 eurot.

Joonis 15. Kleidi 2 esi- ja tagaosade lõikejoonis

3.3.3. Kleit 3

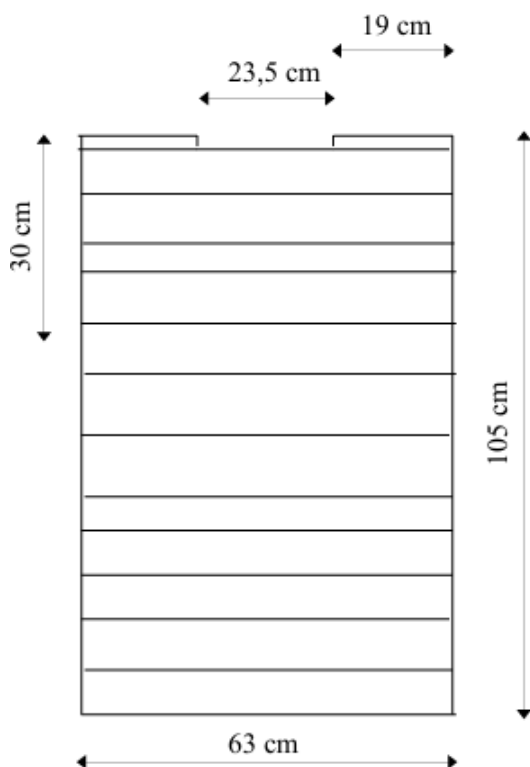
Kolmas kleit on valge laiema sirgelõikeline kleit, 12 pitsiriba on kokku õmmeldud horisontaalselt (vt joonis 16-17). Kleit on ristküliku-kujuga, pitside kokku õmblemisel ei ole arvestatud kehakumerustega. Kleit on universaalsuuruses, laius 63 cm ja üldpikkus 105 cm (vt joonis 18). Oma küllaltki avara lõike tõttu võiks kandmiseks sobida ka suurema kehakaaluga naisele, 38-44.

Materjalile kulus ca 25 eurot, kleidi hind on 350 eurot.

Joonis 16-17. Kleit nr 3 (Allikas: S. Urvak)

Joonis 18. Kleit nr 3 lõikeskeem

3.3.4. Kleit 4

Neljas tume kleit on kokku õmmeldud vertikaalselt paigutatud pitsidest. Nii esi-, kui tagaosa koosneb kuuest kokku õmmeldud pitsist, kleidil on kokku 12 pitsiriba (vt joonised 19-20). Ühel küljel on kaks 25 cm lõhikut ja lõhikute vaheline pits on 3 cm pikem kleidi üldpikkusest, teisel küljel keskmine osa 2 cm pikem (vt joonised 21-22). Kleidil ei ole kindlat esi- ega tagakülge, saab kanda mõlemat pidi. Kleit on värvitud musta Laumetsa puuvillasele riidele mõeldud värviga. Selleks, et varrukasuu paremini istuks ajasin varruka äärde sisse niidi ja krookisin serva.

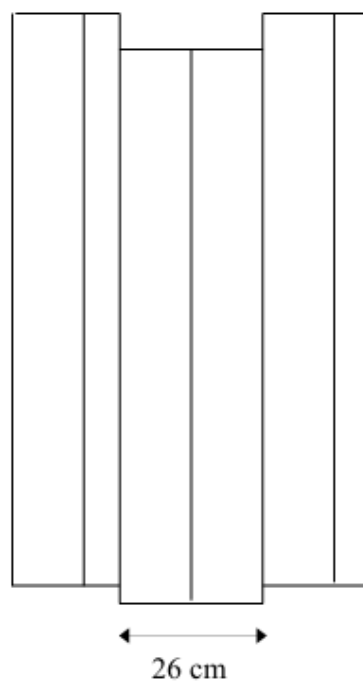
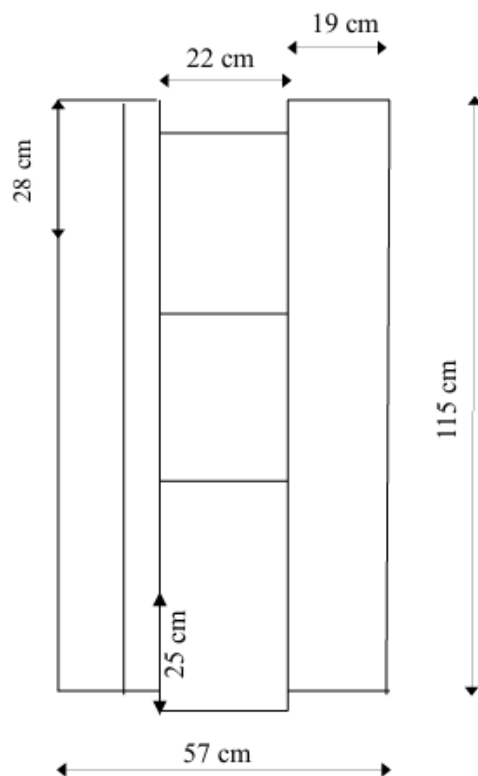
Neljas kleit on laiema lõikega, sobib kandmiseks 38-44 suurusele naisele.

Materjalile kulus ca 25 eurot, kleidi hind on 250 eurot.

Joonis 19-20. Neljas kleit (Allikas: S. Urvak)

Joonis 21-22. Neljanda kleidi lõikeskeem

3.3.5. Kleit 5

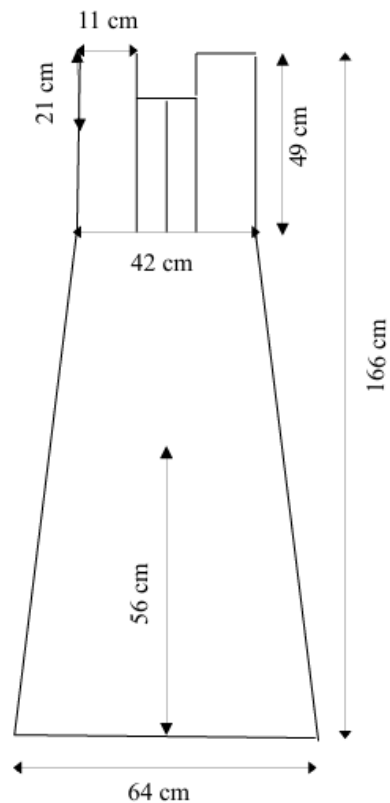
Valge viies kleit on maani eest lõhikuga romantiline pitskleit. Kleidi ülemine osa on kokku õmmeldud kaheksast vertikaalsest pitsist, alumine osa on fileetehnikas heegeldatud kardinast (vt joonised 23-24). Ülemise ja alumise osa ühendamisel oli vaja alumist osa natukene kokku krookida. Lõhik ees hõlbustab kõndimist. Sobib pikale saledale naisele suurus 38-40.

Materjalile kulus ca 30 eurot, kleidi hind on 250 eurot.

Joonis 23. Viies kleit (Allikas: S. Urvak)

Joonis 24. Viienda kleidi lõikeskeem

3.3.6. Seelik

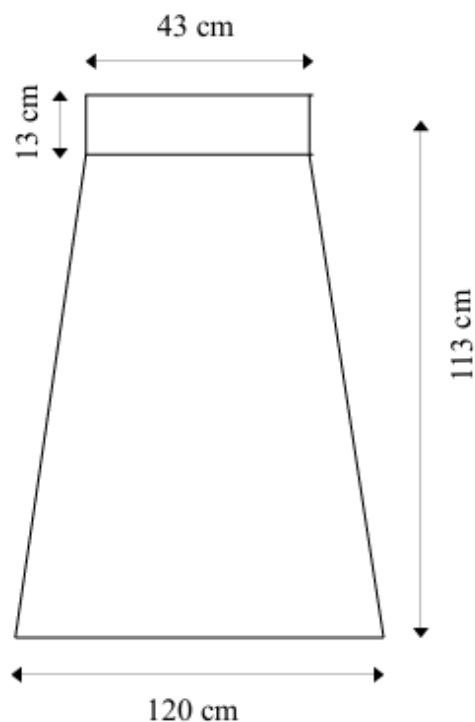
Valge maani seelik on kokku õmmeldud erinevatest pitsidest ja linikutest, kokku on seelikus 14 erisuuruses pitsi (vt joonised 25-26). Pitsid on kokku õmmeldud ristkülikukuliseks toruks, seejärel ülemine äär kroogitud ja ühendatud värvliga. Pitside vahed täitsin väikeste heegeldatud motiividega. Värvliks on lai 13 cm kummipael. Pitsid on värvli külge kinnitatud tikkpistes, tugevuse tagamiseks õmmeldud kolm ringi. Seelik sobib naisele suuruses 38-42.

Materjalile kulus ca 30 eurot, seeliku hind on 250 eurot.

Joonis 25. Seelik (Allikas: S. Urvak)

Joonis 26. Seeliku lõikeskeem

3.4. Praktilise töö loomeprotsessi analüüs

Enamikel inimestel on mõni asi või ese, mis tundub erakordselt hinnaline ja lähedane, nii on minul seos vanaema käsitööga.

Lõputööks heegeldatud pitsidest kleitide kokku panemisel sain esmakordse kogemuse kollektsiooni loomisest. Taaskasutatud pitsidest kleitide tegemine oli meeldiv protsess, mis algas pitside kogumisega, millele järgnes pitside paigutamine ja sobitamine kleidiks ning lõpuks pitside kokku õmblemine. Mõni kleit valmis lihtsamalt, mõnda tuli rohkem

kohendada, tuli ka õmblusi harutada ning uuesti õmmelda. Kleitide loomiseks tuli välja mõelda lõikelised lahendused ja tehnoloogia pitside ühendamiseks. Oluline oli, et pitside mustrite ilu jääks nähtavaks.

Pitside kogumise käigus tutvusin minu elukohale lähedal olevate teise ringi poodidega ning heegeldatud pitside valikuga neis. Põnev oli näha ja koguda erinevat värvi ja tegumoega pitse. Nüüd, kui kleidid on valmis, on mul kodus veel hulga pitse, mis minu kleitidesse ei mahtunud või ei sobinud. Edaspidi on võimalik selliselt loodud kleitide loomisega jätkata.

Heegeldatud pits võib oma olemuselt olla ebauhtlane ja õrn, venida erinevalt. Töö käigus õppisin tundma taaskasutatud pitside omavahel sobivust, et teha parim valik kleitide kokku panemiseks. Soovisin kasutada ainult puuvillaseid pitse, aga päris nii see ei õnnestunud, arvatavasti sisaldavad osad pitsid ikkagi ka sünteetilisi materjale. Edaspidi kleiti kokku pannes värviksin pitsid enne üle ja seejärel õmbleks kokku, sest pitsid värvuvad erinevalt. Siis saaks valida ühtlasema tooniga ja kokkusobivamad pitsid.

Kuna kleidid on erinevatest heegeldatud pitsidest kokku õmmeldud, siis võib mõnedes kohtades olla väikseid ebatäiusi, aga see kinnitab nende ainulaadsust. Võib juhtuda ka, et aja jooksul hakkab mõni kleidipits hargnema või lagunema, siis saab selle õmblustest lahti võtta ja uuega asendada. Pitse kogudes ei saanud ma nende valmistamise aastat teada ja ka minu vanaema käsitöö pärineb aegade tagant, ca 1960-70ndatest. Samuti võisin heegeldatud pitside materjali kvaliteeti ja vastupidavust ainult oletada, silma ja käega hinnata.

Jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline ka, et kleitide loomisel ei tekkinud märkimisväärselt jäätmeid, enamasti läks pits terves pikkuses kasutusse. Kui sobiv pits oli liiga pikk, harutasin natuke või otsisin uue pitsi, kui liiga lühike, heegeldasin juurde. Mulle oli oluline, et materjal saaks maksimaalselt ära kasutatud ja et kleit oleks loodud jäätmevabalt.

Kleitide loomisprotsess oli uudne ja huvitav kogemus, üllatusin kui palju on inimestel kodus ja taaskasutuspooides heegeldatud pitse ja linikuid. Minu jaoks oli see suurepärase arenguvõimalus, mille käigus sain juurde julgust rõivaste loomisel ja mis viis mind mugavustsoonist välja. Meeldiv on tõdeda, et kleidid on saanud nii mitmeltki poolt positiivse tagasiside.

Kokkuvõte

Minu loov-praktilise lõputöö eesmärgiks oli väärtustava taaskasutuse põhimõttel luua heegeldatud pitsidest kleitide kollektsioon, mis annaks seisma jäänud ja äraviskamisele määratud materjalidele uue elu. Kolleksiooni kuulub taaskasutatud materjalidest, vanaema heegeldatud ning teise ringi poodidest leitud heegeldatud ääre- ja vahepitsidest ning linikutest kokku pandud kolm tumedat kleiti, kaks valget kleiti ja üks valge seelik. Minu kleidid on lihtsa lõikega, nendes saavad kokku ajaloo puudutus ja tänapäevane disain. Vanaemale mõeldes on kollektsiooni nimi „Ida“.

Minu kirjalik lõputöö koosneb kolmest osast, esimeses osas kirjeldan lühidalt pitsi ajalugu ning fileeheegelduse eripärasid ja kasutusvõimalusi. Minu loodud kleidid on kokku pandud enamasti fileeheegeldamise tehnikas heegeldatud ääre- ja vahepitsidest. Neid pitse iseloomustab ornamentide sümmeetria, sarnanedes Eesti vöö- ja kindakirjadele. Fileeheegeldus on lihtne tehnika, koosnedes põhiliselt õhksilmustest ja ühekordsetest sammastest, millest moodustuvad ruudud.

Ka kirjeldan heegeldamist tänapäeva moemaailmas, toon näiteid erinevate disainerite loomingu kohta. Uurimistöö käigus selgus, et heegeldatud rõivaid on tänapäeval näha moeetenduste lavadel. Need rõivad on väga värvilised, disainerid loovad pilkupüüdvaid kollektsioone. Heegeldamine on jõudnud ka meeste moodi, heegeldatud rõivaid julgevad kanda need mehed, kes tahavad rõhutada individuaalsust ja vabadust.

Lõputöö teises peatükis annan ülevaate tänapäeva moetööstuse probleemidest, jätkusuutliku moe ja taaskasutuse olemusest. Erinevalt kiirmoest, mis keskendub masstootmisele, rõhutab aeglane mood kvaliteeti ja pikaalisust. Heegeldamine on aeglane käsitöötehnika, rõivaste loomine võtab aega. Selle protsessi tulemuseks on ainulaadsed, jätkusuutlikud ja keskkonnasõbralikud rõivad.

Minu lõputöö kolmas peatükk jäädvustab kleitide loomisega seonduvad materjalid ja kogemused. Minu praktiline lõputöö pakub läbi disaini lahendust seisma jäänud materjalidele. Tekstiilijäätmete üleküllusega kaasnevad keskkonnaprobleemid on põhjuseks, miks peaks tekstiilijäätmeid kasutama tootearendust edendama. Töö tulemusena sain kinnitust, et seisma jäänud heegeldatud pitse on võimalik rõivaste loomisel kasutada ning uuesti ringlusse võtta. Taaskasutatud materjalidest valmistatud rõivad on jätkusuutlikud ning võivad olla sama trendikad kui kiirmood. Minu rõivakollektsiooni iseloomustavad jätkusuutlikus, taaskasutus, praktilisus ja ajatus.

Kasutatud kirjandus

- Aller, D. (2023). *Väärtustav taaskasutus Paul Bergi näitel* [Magistritöö, Eesti Kunstiakadeemia]. <https://entu.app/eka/649402d19ec6b30b7d3c8797>
- Aus, R. (2011). *Trash to trend : using upcycling in fashion design* [Doctoral thesis, Eesti Kunstiakadeemia]. EKA digivaramu. https://eka.access.preservica.com/uncategorized/IO_25ee17ec-414f-4625-ac1b-efe66f5ed7b5/
- Brooks, A. (2015). *Clothing poverty : the hidden world of fast fashion and second-hand clothes*. Zed Books.
- Chloe. (2024, 22. August). History of Crochet: Is Crochet Out of Fashion? *Fashion-Era*. <https://fashion-era.com/fashion-history/crochet-fashion>
- Dye, G. & Leader, J. (2021). *Lace identification: a practical guide*. The Crowood Press Ltd.
- EKI ühendsõnastik (n.d). *krookima*. *Sõnaveeb*. <https://sonaveeb.ee/search/unif/est,rus/dsall/krookima/1/est>
- Fletcher, K. (2012). Reuse, recycling and zero waste. C. Harper (edit.), *Textiles : critical and primary sources. [Volume 2], Production (including sustainability)* (lk 9-23). Berg.
- Fletcher, K. (2007, 1. june). Slow fashion. *The Ecologist: informed by nature*. <https://theecologist.org/2007/jun/01/slow-fashion>
- Gordon, J. F. & Hill, C. (2015). *Sustainable fashion : past, present, and future*. Bloomsbury Publishing.
- Khe-Yo. (2024, September 14). Is crochet still in fashion? Exploring the timeless trend. *Kheyo*. <https://www.kheyo.com/is-crochet-still-in-fashion-exploring-the-timeless-trend/>
- Kliimaministeerium. (2025, 28. jaanuar). *Tekstiilijätmed*. <https://kliimaministeerium.ee/elukeskkond-ringmajandus/tekstiil>
- Koger, H. (2018). *Heegeldamine: õpipoisist meistriks*. Hea Lugu.
- Kooler, D. (2012). *Donna Kooler's encyclopedia of crochet*. Leisure Arts.
- Martin, J. (2007). *Art of textile designing*. Global Media.
- Paludan, L. (1995). *Crochet: history & technique*. Interweave Press.

Peng, J. (2024). *The slow fashion renaissance: an in depth exploration of crochet and knitting as sustainable technologies for contemporary fashion* [Master of Science, Politecnico di Milano, School of Design]. Biblioteche e Archivi POLITesi.

<https://www.politesi.polimi.it/handle/10589/217904>

Peterson, M. K. (2025). *Jätksuutlik moedisain* : [õppematerjal]. Estonian Fashion Festival.

Printsesslõikega kleit. (2021). *Käsitöö*, august/september, 22.

Ringmajandus. (s.a.). *Euroopa Liidu tekstiilistrateegia*.

<https://ringmajandus.envir.ee/index.php/et/euroopa-liidu-tekstiilistrateegia>

Vanaselja, S. (2010). *Rahvuslikud heegelmustrid*. Menu Kirjastus.

Nurger, H. (2011). *Vääna mõisaproua heegelpitsid*. Viiskanda.

Wallace, L. (s.a.). *Upcycling vs recycling - the difference explained*. EcoCation.

<https://ecocation.org/upcycling-vs-recycling/>

Pildiallikad

Vogue. *Complete Your Boho Look With a Crochet Top*, [Foto].

<https://www.vogue.com/article/crochet-top-outfits>

GQ Magazine. *Crochet has woven itself into menswear for good*, [Foto].

<https://www.gq-magazine.co.uk/article/crochet-trend-2023>

salimazzam. *Handmade Crochet-knit pullover vest*, [Foto].

<https://salimazzam.com/collections/crochet-men/products/1>

Upscale Magazine. *Mastering the Art of Crochet: The Unique World of Gregory Stitch*,

[Foto]. <https://upscalemagazine.com/mastering-the-art-of-crochet-the-unique-world-of-gregory-stitch/>

LordvonSchmitt. *Crochet Pants White Hexagons and Silver*, [Foto].

<https://www.etsy.com/shop/LordvonSchmitt>

Marco Rambaldi. *Abito Centrini Uncinetto*, [Foto].

https://marco-rambaldi.com/products/abito-centrini-uncinetto-1?__

Marco Rambaldi. *Camicia Oversize Crochet*, [Foto].

<https://marco-rambaldi.com/products/handmade-crochet-over-shirt?>

Marco Rambaldi. *Abito mini patch all'uncinetto*, [Foto].

https://marco-rambaldi.com/products/abito-mini-patch-alluncinetto?pr_prod_strat

Marie Claire. *Cavia è il brand di capi/cavia di se stessi*, [Foto].

[Maglie moda donna 2024 brand alla moda: Cavia](#)

Fashionado. *CAVIA'S "S|Style sustainable style" exhibition at Pitti Immagine Uomo*, [Foto].

[CAVIA'S "S|Style sustainable style" exhibition at Pitti Immagine Uomo — Fashion](#)

Genevieve Kemp. *Vintage Recycled Hand-Crocheted Doilies Cardigan*, [Foto].

[Vintage Recycled Hand-crocheted Doilies Cardigan - Size 8 \(recycled, OOAK\) - Etsy Estonia](#)

Melisa Minca. *Crochet lace up dress*, [Foto].

[Crochet Lace Up Dress — Melisa Minca 499,00 €](#)

Melisa Minca. *Crochet metal ring skirt*, [Foto].

[Crochet Metal Ring Skirt — Melisa Minca 330,00 €](#)

Yvonne and Mitchel. *1/1 Upcycled Doily Tiered Adjustable Tie Mini Skirt*, [Foto].

[1/1 Upcycled Doily Tiered Adjustable Tie Mini Skirt | Yvonne and Mitchel](#)

Yvonne and Mitchel. *1/1 Upcycled One-Shoulder Crochet Doily Knit Patchwork Topp*,

[Foto]. [1/1 Upcycled One-Shoulder Crochet Doily Knit Patchwork Top | Yvonne and Mitchel](#)

Diana Coatsworth Design. *Upcycled Slip Dress with Draped Vintage Lace*, [Foto].

[Upcycled Slip Dress with Draped Vintage Lace & Trims Size L/XL #LACE1 – Diana Coatsworth Design](#)

Diana Coatsworth Design. *Vivianne Jacket Upcycled Antique Handmade Quilt with Doily*

Overlay, [Foto]. [Vivianne Jacket Upcycled Antique Handmade Quilt with Doily Overlay Siz – Diana Coatsworth Design](#)

PinkWaterShop. *Shabby chic bohemian stole in antique crochet, macrame and recycled*

vintage lace, [Foto]. [Shabby Chic Bohemian Stole in Antique Crochet, Macrame and Recycled Vintage Lace, Hip Boho Scarf, Hippie Gypsy Festival Shawl. - Etsy Estonia](#)

PinkWaterShop. *Bohemian tunic in handmade old crochet, recycled vintage and antique lace*,

Stevie Nicks style ruffled topp, [Foto]. [Bohemian Tunic in Handmade Old Crochet, Recycled Vintage and Antique Lace, Stevie Nicks Style Ruffled Top, Hippie Gypsy Festival Clothing. - Etsy Estonia](#)

Countrywitchcarolina. *Handmade Boho crochet gown in ivory silver & white - unique recycled semi transparent dress*, [Foto].

[Handmade Boho Crochet Gown in Ivory Silver & White - Unique Recycled Semi Transparent Dress - Fairytale Wedding - Bohemian Beach Wedding - Etsy Estonia](#)

Lisa 1. Näiteid taaskasutusest heegeldamises tänapäeva moemaailmas

Marco Rambaldi (Itaalia)

Martina Boero (Cavia) (Itaalia)

Genevieve Kemp (USA)

Melisa Minca (Saksamaa)

Yvonne and Mitchel (Caylin Yvonne, Jared Mitchel) (USA)

Diana Coatsworth Design (Kanada)

Katia Nourissier (PinkWaterShop) (Prantsusmaa)

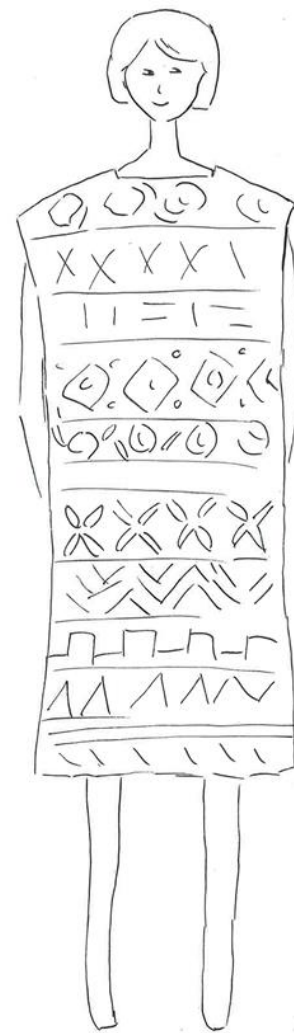
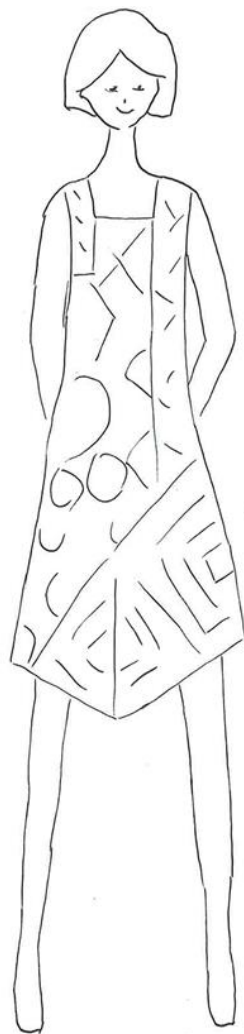
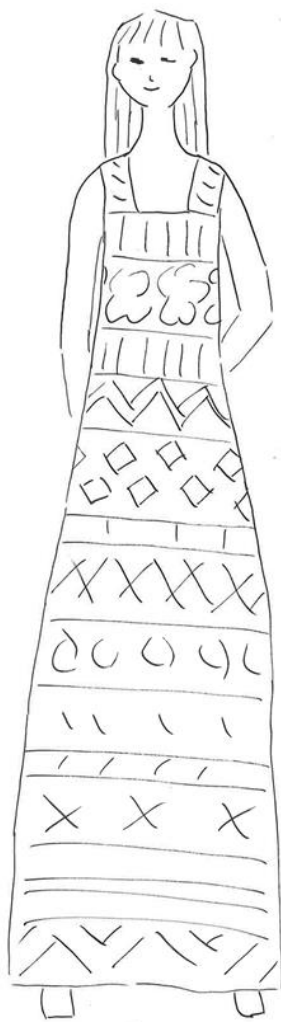

Carolina Belcunha ([countrywitchcarolina](https://www.countrywitchcarolina.com)) (Portugal)

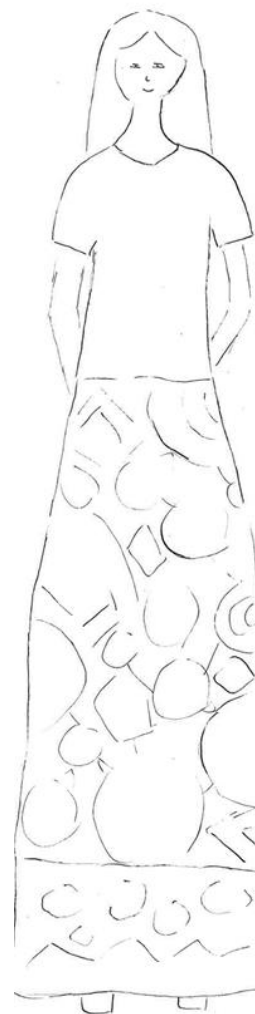
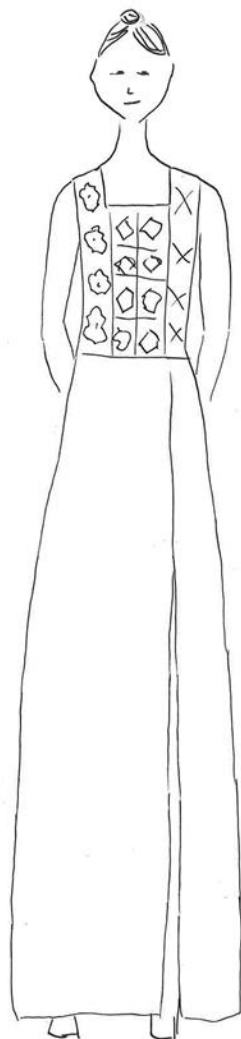
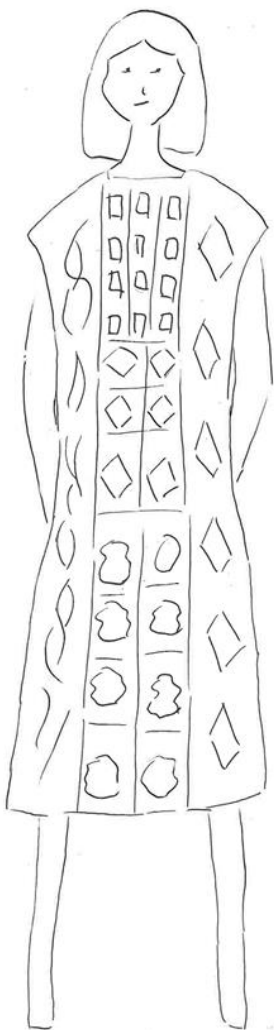

Lisa 2. Rõivakolleksiooni „Ida“ kavandid

Kleidid 1-3

Kleidid 4, 5 ja seelik

Lisa 3. Fotod kolleksioonist

Fotograaf: Sandra Urvak ; modellid: Eva-Maria Aru, Anette Merisalu, Tuuli Torop ; pildistatud aprill 2025 Viljandis

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marika Viitmaa,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose,

TAASKASUTATUD HEEGELDATUD PITSIDEST KLEITIDE KOLLEKTSIOON „IDA“,

mille juhendajad on Riina Tomberg ja Kristi Jõeste,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marika Viitmaa

09.05.2025